

Bedsteforældreressourcer

Hvis man udførte opgørelser over det uformelle omsorgsarbejde og indførte det i landets årlige BNP-beregning, ville *ældrebyrden* måske skulle ændres til *ældrestyrken*

De ældre udgør i høj grad en vigtig ressource i dagens Danmark, når man sætter kikkertøjet på det basale behov for omsorg, pleje, pasning, vedligehold og anskaffelse af bolig (inklusive have-pasning), mad og daglig sundhed, som i vores kultur dels foregår i offentligt regi, men dog stadig rigtig meget i familiens skød.

Bedsteforældre hjælper i stort tal med i dagligdagen for unge børnefamilier, som selv kan have svært ved at få enderne til at hænge sammen. Børnefamilierne kan være spændt op mellem krav både fra arbejdsmarkedet og mangel på børnepasning; især når børnene er syge, og når barselsorloven ophører, hvor en institutionsplads sjældent venter lige om hjørnet. I 2010 foretog Megafon en undersøgelse for Politiken og TV2, der

viste, at seks ud af 10 børnefamilier med børn under 15 år er afhængige af deres bedsteforældres hjælp (Politiken 2010).

Bedsteforældregenerationen har også travlt med at sørge for de allerældste borgere; deres forældre, som bliver ældre og ældre. Mange klarer sig selv længe, men de sidste leveår er ofte belastede af sygdom og behov for hjælp. Det er denne dobbeltsidede forventning om hjælp, der har givet navnet *sandwich-generationen* til dem, der er midtvejs i livet og lidt over. Der kan altså være mange arbejdsopgaver forbundet med det at blive de ældre generationer i familien, men det er ikke det, vi forstår ved et ord som *ældrebyrden*. Tværtimod peger ordet *ældrebyrden* - eller, som det hedder i 2010'erne: *Den grå tsunami*

- på, at ældre er en belastning for samfundet; altså for de andre generationer. Hvordan hænger det sammen?

Arven fra det 20. århundrede

I løbet af det 20. århundrede skete der to politisk-kulturelle udviklingsforløb, som i og for sig udgjorde hinandens modsætning. For det første baseredes det moderne velfærdssamfund på en fast kernefamiliedannelse, som repræsenterede en klar opgavefordeling mellem kønnene. Og for det andet blev det et ideal at få så mange på arbejdsmarkedet som muligt, også kvinderne.

Husmorepoken

Husmorens opgave var at varetage alt det familiære arbejde, dvs. arbejde med sundhed, pleje, ernæring, rengøring, hy-

FOTOS FRA VENSTRE: CHARLOTTE NYMAND SVENDSEN, ANNE LEONORA BLAAKILDE

Især bedstemødre udgør en stor ressource for børnefamilier

giejne og såmænd også palliativ pleje. Forsøgerens opgave var, som ordet siger, at gå på arbejde og sørge for indtægten. Kvinder uddannedes til den kvindeligt kønnede opgave som husmor via husholdningsskoler og deltagelse i Husmoderforeninger. Denne arbejdsfordeling var støttet enten af staten eller kulturelt af den almene dannelsesopfattelse. Det betød også, at den økonomiske opdeling var statsanktoneret. Husmoren fik ingen løn for sit arbejde, fordi staten opfattede Familien som en privatøkonomisk enhed, hvorunder husmoren var privat "ansat" af sin mand.

I denne del af velfærdsstaten var der altså afsat en særlig funktion, nemlig husmorfunktionen, til at varetage komplekset af arbejde med opvækst, pasning og pleje af mennesker og deres boliger, som er nødvendigt i ethvert samfund for at sikre dets overlevelse og videreførelse. Hun var godt nok ikke løn-

net, og netop derfor vedblev "jobbet" heller ikke med at være velestimeret. Men det indgik som en struktureret del af velfærdsstaten, så med den privatøkonomiske løsning i kernefamilien blev omsorg og pleje anerkendt som et væsentligt samfundsmæssigt arbejdsområde.

I anden fase af velfærdsstaten i det 20. århundrede blev uddannelse og økonomisk velstand prioriteret samtidig med kvindernes indtog på arbejdsmarkedet. For det første opdagede kvinderne selv, at det ikke gav status at være husmor i et samfund, der ikke tildelte løn til dette arbejde, og for det andet blev de i stigende grad støttet i at deltage på arbejdsmarkedet, fordi man opdagede, hvor meget det kunne betyde for den fælles produktivitet i landet, hvis den anden halvdel af befolkningen også kunne bidrage hertil.

For den enkelte familie var kvindens

Baseret på historiske og kulturelle traditioner fra to forskellige versioner af den velfærdsstat, som blev bygget op i løbet af det 20. århundrede, er der i dag en stærk forventning til bedsteforældre om, at de stiller op som børnepassere, når de voksne børn og samfundet har brug for det. Mange bedsteforældre gør det også gerne og lægger dermed en stor del af deres tid i omsorg og pasning af andre. Menneskereserven skal passes og plejes; det gælder også syge eller døende, fx gamle forældre, og derfor kaldes bedsteforældregenerationen også *sandwichgenerationen*; de er midt mellem flere generationer med behov for deres hjælp. Denne samfundsvigtige opgave skal klares, men arbejdet tæller ikke med i landets BNP. Hvis den gjorde, ville de ældre nok ikke blive omtalt som *ældrebyrden*, men som *ældrestyrken*.

Anne Leonora Blaakilde er ph.d. og cand.mag., redaktør og postdoc ved Center for Sund Aldring, Københavns Universitet
al@blaakildes.net

SILVER TSUNAMI ALERT: A BOOMER WAVE IS COMING, AND SAN FRANCISCO IS NOT PREPARED

Hvis man slår ordet "Silver tsunami" op på nettet, får man 33.mio hits. Ét af dem er denne illustration fra en weblog på sitet: cohfsf.org/streetsheet/2009/06/01/silver-tsunami-alert-a-boomer-wave-is-coming-and-san-francisco-is-not-prepared/

Menneskereserven skal passes og plejes; det gælder også syge eller døende, fx gamle forældre, og derfor kaldes bedste- forældregenerationen også *sandwichgenerationen*; de er midt mellem flere generationer med behov for deres hjælp

økonomiske bidrag til husholdningen også et kærligt tilskud til de ekstra goder, som efterkrigstiden bragte med sig; fx. bil, tv, udlandsrejser og telefon.

Velfærdsstaten støttede kvindernes indtog på arbejdsmarkedet ved at bygge børneinstitutioner, skønt det tog lang tid, før de kom op på en dækningsgrad, der svarede til kvindernes deltagelse på arbejdsmarkedet (Ravn 2000).

Derfor var der pasningsunderskud, og det var ofte bedstemødre, der påtog sig opgaven med at passe børnene, når moren var på arbejde. Der skulle nemlig gå lang tid, før det blev betragtet som "naturligt", at faren tog del i denne opgave. Måske var det egentlig de ældre mænd, der startede mandens indtog i familielivet, nemlig som bedstefædre, når de var holdt op med at arbejde. Siden 1956 var det blevet en almen ret for alle arbejdende (det betød på daværende tidspunkt især mænd) at få folkepension ved det 67. år (Ploug 2004), og på den måde blev bedstefædrenes liv pludselig frigivet til familien.

Fra denne epoke i historien er der derfor opstået en forestilling om, at bedste- forældre 'er sådan nogen' der passer børnebørn, når forældrene ikke har tid.

Bedsteforældreressourcen, menneske-reserven og ældrebyrden

Skønt kvinder i Danmark i dag føder deres første barn ret sent, er bedste- foræl-

dre dog sjældent pensionister, når det sker. Men der er stadig en klar forventning til dem om, at de kan stå klar til at hjælpe - og mange gør det også meget gerne.

Et tvillingeforældrepar fra Aalborg fik begge arbejde i København i 2011. De valgte dog at bo i Aalborg og pendle til arbejde begge to - fordi de var afhængige af deres forældre i Aalborg som børnepassere. I en bestemt forstads-kommune til København har flere midaldrende kvinder ønsket orlov for at passe deres børnebørn i mellemrummet mellem barselsorlovens ophør og tidspunktet, hvor barnet får tilbudt en dag-institutionsplads.

Sagen er nemlig, at der er hårdt brug for pasningsmæssige nødløsninger, når vi alle helst skal arbejde mere og længere, hvilket betyder, at pensionsalderen skal sættes op, og efterlønnen skal afskaffes. Dem, der er på sygedagpenge, skal såvidt muligt sættes til noget "meningsfuldt", for i vores samfund må ingen arbejdskraftreserve gå til spille.

Det, som gik tabt mellem de to samfundsmodeller i det 20. århundredes velfærdsmodel var en politisk og strukturel prioritering af, hvor ressourcerne til det ikke-navngivne og hidtil ulønnede arbejde skal komme fra; nemlig arbejdet med at sørge for opvækst, udvikling, pasning, pleje og vedligehold af menneskereserven.

Mange bedste- forældre tager med velvilje denne arbejdsbyrde på sig, men det anerkendes ikke som en samfundsressource. Andre ønsker netop ikke at gøre det, men kan føle sig presset af de kulturelle forventninger til denne familierolle. Der er også mange andre krav til bedste- forældregenerationer i dag; bl.a. forventes de at holde sig fysisk fit for fight, så deres kroppe ikke bliver en alt for stor økonomiske udgift for det øvrige samfund - det som er udtrykt i ordet *ældrebyrde/ den grå tsunami*.

Men hvordan ville regnestykket se ud, hvis alt arbejde med *menneskereserven* blev regnet med det officielle BNP?

Referencer

Ploug, Niels (2004). Fra statspension for de værdigt trængende til arbejdsmarkedspension for alle. I Niels Ploug et alia. (Red.). *Den danske velfærdsstats historie*. Socialforskningsinstituttet 04:18. Pp. 124-141.

Politiken 4.1.(2010). *Bedste sørger for sammenhængskraften*

Ravn, Anna-Birte (2000). Gender, Taxation, and Welfare State in Denmark 1903-63 (83).

I Kari Melby et alia (Eds.). *The Nordic Model of Marriage and the Welfare State Nord:2000*, Nordic Council of Ministers, Copenhagen 2000. Pp. 113- 127.